

Jazyková osobnosť politika – historická skúsenosť na rozhraní autora textu a politického praktika¹

Eubomír Guzi

Abstract

[Linguistic Identity of Politician – Historical Experience at the Interface between the Author of a Text and a Political Practitioner. *In our paper, we analyze the linguistic personality of a well-known political representative - we give his characteristics based on an analysis of the production and using of texts created by him on various levels. We draw on the characteristics of language identity, which was defined in the Russian philological environment and focuses on obtaining data on prominent language personalities who produce the most quantitatively and qualitatively valuable texts, reflecting the way of life in this textological, de facto language production. With the methodical procedures of such an analysis we focus not only on artistic writing, but on finding typical features of statements and characteristics of linguistic identities of important politicians who left textual creation at the interface of political writing and writer's activities - we analyze and compare linguistic personalities of V. I. Lenin, L. D. Trotsky, in part, J. V. Stalin (who did not leave valuable texts in written form) and W. S. Churchill, who also moved significantly between literary production and political pragmatism, effectively complemented the role of politics with elaborate rhetorical speeches and writing, which even earned him the Nobel Prize for Literature.*

Keywords: linguistic identity, historical figure, writer, Russian and English history, political science.

Kľúčové slová: jazyková osobnosť, historická osobnosť, spisovateľ, ruské a anglické dejiny, politológia.

¹ „This contribution is the result of the project implementation VEGA № 1/0285/19 Analysis, typology and interpretation of contemporary Russian language personality (Lexikon - thesaurus - pragmatikon) supported by Scientific Grant Agency of the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic and Slova

Úvod

Problematika jazykovej osobnosti je v lingvistikе pomerne nová a hoci jej obsahová štruktúra zodpovedá niektorým profilovým disciplinám tradične definovaných antropologicky orientovaných humanitných vied, jej formovanie a rozvoj v podobe exaktne definovaného smeru súčasného lingvistikého výskumu patrí ruskému prostrediu. V našich predchádzajúci prácach, ktoré sme čiastočne prezentovali už v minulosti v rámci etablovaného zborníka *Jazyk a politika*, ktorý nesie podtitul „na pomedzí lingvistiky a politiky“, sa tejto problematike venujeme pomerne intenzívne (Guzi 2017, 2018, 2019). Preto sa už nebudeme venovať konkrétnostiam, týkajúcich sa výpočtu definície jazykovej osobnosti, ktorá sa podľa ruskej tradície prekladá ako *linguistic identity*. Hoci sa v niektorých prácach stretávame aj s prekladom *linguistic personality*, dominuje predchádzajúci tvar, pričom formujúca sa lingvistická disciplína sa nazýva lingvopersonológia (lingvopersonology), resp. lingvistická personológia. My sa pridrižujeme terminologického úzu autorov a editorov zmieneného zborníka, keďže ide o okruh odborníkov, venujúcich sa odkazu jedného s priekopníkov teórie jazykovej osobnosti Ju. N. Karaulova, ktorého metodológiu asociatívnych testov používame i my ako v sfére po slovensky, tak aj po rusky hovoriacich vzoriek. Veľmi dôsledne predstavujú pojem jazykovej osobnosti vo svojich štúdiách O. A. Jeremejeva (1991), V. P. Neroznak (1996), Je. V. Ivancova, (2010), N. Je. Nikitina (2015) alebo L. A. Churanova (2017), ktoré môžu poslúžiť aj ako úvod do terminologického aparátu danej problematiky. Je samozrejme, že koncept a sformulovanie predmetovej základne odborných otázok spojených s jazykovou osobnosťou spadá už do prelomu XVIII a XIX st., neskôr je spájaný so známymi koncepciami W. von Humboldta, ktorý jazyk považoval za akýsi vnútorný orgán samotného bytia človeka, nehovoriac o jeho charakteristických teóriách jazyka ako duchu národa alebo národnosti, ktorí je založený práve na schopnostiach jazykovej osobnosti produkovať rečovú činnosť, teda disponovať rečovou spôsobilosťou. Je nutné poznamenať, že teória a pojem jazykovej osobnosti neustále naráža na kritiku, ktorá vyčíta terminologickú nesúrodosť až tautologickosť, rovnako ako aj rozptýlenosť predmetu výskumu lingvistickej personológie. Naopak, ako konštatuje Je. V. Ivancova, „celý rad oblastí vedeckého skúmania – lingvodidaktika a psycholingvistika, štylistika umeleckej reči a lingvokulturológia, komunikačná lingvistika aj samotná lingvopersonológia – svedčia o mimoriadnom dopyte po orientácii na „ľudský faktor“ v jazyku (Ivancova 2010: 24). Široký záber tohoto pojmu však poukazuje práve na interdisciplinárnosť a veľkú mieru potenciálnej integratívnosti, zjavnú a zároveň aj východiskovú antropocentrickosť skúmania. Tieto kritéria napĺňa práve teória jazykovej osob-

nosti, ktorá poskytuje metodologickú základňu a východiská pre štúdium nositeľa určitého jazyka, ktorý je charakterizovaný na základe analýzy textov, ktoré vytvára a pokúša sa hľadať odpoveď na otázky, ako v týchto textoch narába s formálnymi i obsahovými prostriedkami tohto jazyka s cieľom vyjadrenia svojej osobnosti a videnia objektívnej reality a pohľadu na svet (vytváranie jazykového obrazu sveta), a taktiež aj dosiahnutia im stanovených a sformulovaných zámerov. Pri analýze jazykovej osobnosti vlastne ide o charakteristiku osobnosti rečovej, o celý súhrn psychologicko-fyzických vlastností jedinca, vyjadrením ktorých je miera schopnosti k vytváraniu (produkcii) a prijímaniu (repcii) rečových výpovedí. Posunuté „o úroveň vyššie“, môžeme hovoriť o rečovom prejave osobnosti v diskurzoch, ktoré vytvára, a prostredníctvom ktorých sa takáto jazyková osobnosť prejavuje prostredníctvom jazyka, tak ako je to v jej prezentácii v rámci etnických, sociálnych či psychologických charakteristík. Tieto sú veľmi dôležité aj pri rozbere jazykovej osobnosti historicky významných osobností, o ktorých sa zmienime nižšie. Keďže sa v našej výskumnej činnosti venujeme hlavne jazykovým a osobnostným profilom ruských politických dejateľov, rozoberieme z hľadiska charakteristických črt jazykovej osobnosti hlavne postavy, ktoré pochádzajú z rôznych prostredí a spoločenských vrstiev, no svetlo sveta uzreli v rozmedzí prakticky jednej dekády XIX. storočia, jeho 70-tych rokov.

Historicko-politická osobnosť ako producent textu a jazyková osobnosť

Nami zvolené osobnosti nielenže výrazne zasiahli do ruských a svetových dejín, najmenej traja z nich sa cítili byť spisovateľmi - jeden z nich, analýzu osobnosti ktorého používame ako komparáciu k jeho ruským náprotivkom, získal zrejme najvyššie ocenenie za literatúru, ďalší mal recept na permanentnú revolúciu a nesporný talent spisovateľa a rétora, tretí redigoval text svojho predchodcu do konkrétnej podoby prísne riadeného štátu s dominanciou jednej strany, pričom jeho text nemal písané, ale konkrétne, reálne vyjadrenie. Ide nám o individuálnu a komparatívnu analýzu jazykových osobností V. I. Uljanova-Lenina (1870-1924), W. S. L. Churchilla (1874-1965), L. D. Trockého (1879-1940), J. V. Stalina (1878/79-1953) a sčasti sa budeme venovať aj „prechodnej“ politickej osobnosti ruského revolučného roku 1917 – A. F. Kerenskému (1881-1970). Ako sme spomínali vyššie, ide o výrazné politické osobnosti s bohatou intelektuálno-spisovateľskou činnosťou. Skúmanie ich jazykovej osobnosti je možné ako prostredníctvom verbálno-sémantickej analýzy ich textov, tak aj skúmaním precedentnosti ich mien ako časti väčšieho celku precedentných fenoménov

(javov). Kvôli obmedzenému priestoru sa obmedzíme na východiská, ktoré sformuloval už Ju. N. Karaulov vo vzťahu k produkcii a recepcii zmiernených rečových výpovedí – produktov vo forme textov, ktoré sa vyznačujú – rôznou mierou štrukturálnej a jazykovej zložitosti; – hĺbkou a presnosťou odrazu objektívnej reality okolitej skutočnosti a cieľovým, resp. cieľeným zameraním jazykovo-rečovej produkcie (Jazykovaja ličnosť 2017).

Tieto tri logicko-metodologické postuláty ako keby presne odrážali skutočnosť dichotómie jazyk a politika, ktorá nie je možná mimo jazykovú osobnosť, mimo jazykové spoločenstvo. Pritom aspekty takejto analýzy, ktoré definične vyděliť Karaulov existujú v lingvistických disciplínach aj oddelene, aj preto sa zdá byť samotné formovanie pojmu jazykovej osobnosti niektorým bádateľom zbytočné. Produkcia jazykovej osobnosti v oblasti politického diskurzu vždy vyvolávala záujem odborníkov z rôznych spoločenských oblastí. Tobôž, keď išlo o dominantných, úspešných, resp. historicky významných predstaviteľov politickej scény. V ruskom prostredí sa v poslednom období objavilo niekoľko zaujímavých kvalifikačných prác a monografií, ktoré skúmajú jazykovú osobnosť takých historických postáv ako Peter I., Ivan IV. Hrozný, Katarína II. Veľká a pod. Autori takýchto prác sa sústreďujú na analýzu jazykových osobností na základe ich výrazného textového dedičstva, napríklad v prípade Ivana IV. a Kataríny II., alebo v kontexte kultúrno-spoločenských zmien, ktoré zasiahli aj zmeny v oblasti jazyka, napríklad, v časoch Petra I. Taktiež je možné skúmanie lingvistickej osobnosti vladára v umeleckom diele, v ktorom autor vykonal neuveriteľnú výskumnú prácu a jeho historicko-literárny hrdina v jeho práci výrazne prehovára svojimi vlastnými slovami a výpoveďami, ktoré autor excerpoval z dobových textov konkrétnej historickej postavy. Na tomto mieste môžeme len poznamenať, že v ruskom prostredí sa veľmi často zadávajú témy prác, týkajúce sa skúmania jazykovej osobnosti Petra I. v románovom diele spisovateľa Alexeja Tolstého (1883–1945).

Pri popisoch jazykovej osobnosti sa na verbálno-sémantickej úrovni skúmajú slová a ich významy, v rovine kognitívnych prístupov sú to zasa koncepty. Hierarchicky vyššie sa nachádza motivačný faktor, týkajúci sa otázok, prečo, s akým cieľom producent textu aplikuje konkrétne slová, myšlienky, koncepty. Je len samozrejmé, že pri takomto uhle pohľadu opätovne vznikajú otázky, či lingvistický výskum neprekračuje objekt svojho výskumu. Avšak práve v tomto smere je nutné poznamenať, že v miere aplikácie pomedzných disciplín dokáže lingvistický výskum obohacovať a upresňovať svoje konečné výsledky. Teória a prax skúmania a výsledkov jazykovej osobnosti svedčí o prieniku do psychologických charakteristík skúmaného objektu. Práve psychologický aspekt preniká nielen kognitívnu

a pragmatickou úrovňou, ale aj „verbálno-sémantickou, keďže z oblasti psychológie pochádza, napríklad, výstavba asociačno-verbálnej siete“ (Sedych 2012: 205).

Pri štúdiu a analýze jazykovej osobnosti sú presahy do psychologickkej roviny veľmi zreteľné a hmatateľné. Pri spojení *language identity* a politického diskurzu už ide doslovne o získavanie informácií o všetkých faktoch, ktoré mali vplyv na formovanie idioštýlu, rečového a rétorického prejavu danej osobnosti.

Pri štúdiu niektorých životopisných diel o nami vybraných osobnostiach je možné napriek značnej rôznorodosti pôvodu a rodinného zázemia nájsť medzi týmito osobnosťami mnoho spoločných črt, ktoré neskôr vplývali na formovanie ich jazykovej osobnosti. Všetky pochádzali z obdobia, kedy sa kládol veľký dôraz na základné a stredoškolské vzdelanie s veľmi dôležitou klasickou jazykovou, literárnou a náboženskou prípravou. Niektorí zostali veriacimi, iní dospeli k ateizmu. Všetkým však bola vlastná intelektuálna práca. Napr., Vladimír Ul'janov pochádzal z rodiny, v ktorej im bola od najútlejšieho veku vštepovaná doslova láska k intelektuálnej práci a snaha k úspechu a vynikaniu. Práve „tento rodičovský vplyv zohral hlavnú úlohu pri formovaní osobností a charakteru všetkých detí v rodine Ul'janových bez výnimky“ (Service 2002: 40-41;). Jeho rodičia sa chceli etablovať v provinčnom, hoci gubernskom hlavnom meste, vyhýbali sa politickým témam a od vzrastajúcich revolučných prejavov sa snažili uchrániť aj svoje deti. Aj keď otec rodiny, Il'ja Nikolajevič sa na hodnostnom rebríčku dopracoval do hodnosti *statskogo sovetnika* (štátneho radcu) a získal dedičný šľachtický titul, rodina skôr patrila k osvieteneckej *raznočinnej inteligencii*, než ku klasickej šľachte. Rodina Ul'janovových si zachovala vzťah k nemeckej kultúre, zdedenej po matke (v rodine počúvali a na klavíri hrali hlavne moderného Wagnera), V časoch kedy všetci progresívny obyvatelia impéria v rodinách pestovali nemecký a francúzsky jazyk, oni tak činili z intelektuálnej potreby a medzi sebou doma používali francúzštinu zväčša preto, aby im nerozumelo služobníctvo. Vladimír Ul'janov teda rástol v intelektuálnom prostredí, ktoré bolo patrioticky proruský naladené a snívalo o prozápadne orientovanom obrodení pre svoju krajinu. Všetky deti v rodine Ul'janovových sa zrejme ešte v predškolskom veku naučili čítať a písať a v základnej škole sa pripravovali pod vedením v Rusku aj teraz populárnymi „*repetitorami*“. Cieľom Vladimíra bolo klasické mužské gymnázium, na ktoré sa nebolo vôbec ľahké dostať, jedinou výhodou bolo, že vďaka pozícii otca v školstve boli všetky deti v rodine oslobodené od školeného. V lete roku 1879 Vladimír úspešne absolvoval prijímacie skúšky na typické, prestížne a náročné cárske gymnázium. Stredoškolské prostredie pokračovalo vo formovaní jazykovej osobnosti mladého človeka, vybavujúc

ho potrebným výrazovým a vyjadrovacím materiálom. Štúdium bolo náročné – dominoval ruský jazyk, matematika, prírodné vedy a náboženstvo. Kto učivo nezvládal, bol preradený do „prípravného“ ročníka. Napríklad, v prvom ročníku bolo osem hodín latinčiny týždenne, neskôr pribudla stará gréčtina, z moderných jazykov nemčina a francúzština. Klasické jazyky a štúdium antických autorov mali vštepovať poddaným Jeho Veličenstva ideály viery, pravdy, vytrvalosti, statočnosti a oddanosti trónu. Lenin teda čítal v origináloch Hérodota, Thukydida, Ksenofonta, Tita Lívia, Horácia a Ciceróna. Paradoxné je, že s ruskými spisovateľmi to bolo horšie. Ich diela sa citlivo vyberali – Puškin, Lermontov, Gogol', Turgenev, Tolstoj, Dostojevskij – všetci tematicky upravení pre potreby imperiálnej výchovy. Bolo vybraných sto povinných básní a poém, ktoré sa študenti museli naučiť spamäti – išlo hlavne o „politicky bezpečné“ bájky Krylova, výber zo Žukovského, Koľcova, Puškina a Lermontova. Nebolo na zreteli ani zďaleka rozvíjanie poetického a umeleckého krásna, išlo hlavne o výchovu k patriotizmu a vernosti monarchii. Žiaci gymnázia sa museli naučiť naspamäť 45 bájak Krylova a 31 básni Puškina, bez ktorých nemohli úspešne ukončiť štvrtý ročník, čo sa viac než polovici študentov nepodarilo (Ivanskij 1964: 196). Okrem toho, francúzsky jazyk vyučovali bez Voltaire a Rousseaua, nemčinu bez Goetheho. Bohatú verejnú knižnicu v Simbirsku, ktorú zriadili nie neznámi Karamzinovci, mohli študenti navštevovať len s osobným dovolením riaditeľa gymnázia Fiodora Kerenského, otca neskoršieho premiéra Dočasnej vlády, ktorú študent gymnázia Vladimír Ul'janov Lenin zvrhne v októbri roku 1917. Aj keď v gymnázium sa používala trstenica, učitelia nabádali žiakov donášať na spolužiakov, na minimum sa skracovali hodiny chémie, biológie a fyziky. Vladimír Ul'janov mal vždy svoj vyhranený spôsob, podložený železnou, miestami až chladnou logikou. Mal svoj svet, do ktorého púšťal málokoho, snád s výnimkou staršieho brata Alexandra.

Disciplína gymnázia však nevyšla nazmar. Roky biftovania latinských a starogréckych slovies, jambov a hexametrov Ul'janovovi prinieslo schopnosť vystihovať správny zmysle slov a zmysel ich použitia pre konkrétne prípady. Nech sa už Lenin prijímal a prijíma z akýchkoľvek pozícií, jedno je neodskripiteľné – postupne sa vypracoval na revolučného spisovateľa a mysliteľa (Service 2002: 56). Hlavní „veľkí revolucionári“ boli v prvom rade spisovateľmi. A neboli to len práce Marxa a Engelsa, ktoré formovali rečový a jazykový prejav Lenina – boli to aj veľkí klasici antickej minulosti. Je známe ako sa Lenin chytal každého významového odtieňa slova – z prác veľkých orátorov Demostena a Cicera mladý Vladimír Ul'janov získava prvé vedomosti ako prelomiť múr oponentových argumentov, nachádzajúc v nich aj tú najmenšiu štrbinku. Osvojoval si historizmus veľkých gréckych

a rímskych historikov, ich prácu s faktami, logickosť sujetových línií, odhaľovanie ukrytých príčinných vzťahov. Podobný exkurz by sme mohli urobiť do rannej intelektuálnej prípravy mladého Lejbu Bronštejna – Trockého, Kobu Džugašviliho – Stalina, alebo vynikajúceho rétora Alexandra Kerenškého. Kvôli komparácii sa však pristavíme pri W. Churchillovi, politickú, intelektuálnu, no aj jazykovú osobnosť ktorého obklopuje neskutočný počet všeobecne priatych, neraz nepravdivých stereotypov. V decembri 1940 si W. Churchill mohol sebavedomo dovoliť zažartovať na adresu Hitlera, ktorý v jednom zo svojich prejavov vyhlásil, že medzi sebou bojujú odchovanci známej britskej liahne aristokratických žiakov *Eton* a *školy Adolfa Hitlera*. Churchill len poznamenal, že Hitler pozabudol na *Harrow*, žiakom ktorej bol práve on (Langworth 2008: 452). Ako takmer o každej stránke politického, osobného alebo spoločenského života W. Churchilla, tak aj o jeho vzdelaní panuje celý rád vypestovaných poloprávd. „Nikomu sa nikdy nepodarilo prinútiť ma, aby som napísal jediný latinský verš, alebo sa naučil z gréčtiny viac ako abecedu“ (Rose 1995: 16). Spisovateľská a politická kariéra W. Churchilla sa navzájom prelínali a rozvíjali zároveň. Základy však boli položené práve v kvalitnom vzdelávaní, aj keď na tie najprestížnejšie méty v ponímaní kvalitného šľachtického vzdelávania v Anglicku, rozumeej *Eton*, nedosiahol. Ako poznamenáva jeho pomerne kritický životopisec Clive Pointing, Churchill sa v neskoršom období „snažil vyvolať dojem, že sa toho v škole mnoho nenaučil a všetky znalosti dosiahol samovzdelávaním“ (Pointing 1997:8). Najspokojnejšie obdobie pre učenie našiel hlavne v prípravnej (základnej) škole v Brightone, keďže z predchádzajúcej v Ascone, si doniesol stopy po fyzických trestoch, a neskôr na prestížnej strednej škole v londýnskej Harrow School. Veľmi rád čítal, „hltať *Ostrov pokladov* (*Treasure Island*, 1883, od R. L. Stevensona), vyhľadával diela H. R. Haggarda, dvadsaťkrát prečítal *Bane kráľa Šalamúna* (*King Solomon's Mines*, 1885, od Haggarda), dožadoval sa štúdia *Dejín Americkej občianskej vojny* od Ulyseasa Granta (Pointing 1997:8). Bol pomerne bystrý žiak, aj keď so selektívnym prístupom k látke, aj keď mu nešla gréčtina a latinčina usilovne na nich dokázal pracovať. Bol schopný sa učiť grécke a latinské deklinácie, ako sám podotýka v korešpondencii „nešli mu latinské verše, avšak pokroky robil v próze“, od rodičov sa dožadoval nových latinských a gréckych slovníkov (Gilbert 2004: 34-35). Nespornou výhodou bolo preňho spoločenské postavenie, aj keď nie najvyššie, k schudobnenej šľachte ani zďaleka nepatril. Svoje romány mu posielal sám jeho obľúbený autor Rider Haggard, s ktorým si priamo dopisoval, a jeho román *Allan Quartermain* sa mu zdal „zábavnejší“, než *Doly kráľa Šalamúna* (Gilbert 2004: 35). Churchill, podobne, ako napríklad Stalin, ale aj Lenin či Trockij, disponoval fenomenálnou pamäťou, dokázal sa naučiť celé pasáže anglickej poézie

a prózy od Macaulaya, Byrona, Longfellowa a Milтона. Zrejme jeho najznámejší biograf, M. Gilbert, píše, ako sa v Harrow zúčastnil súťaže o školskú cenu v recitácii tisícky veršov zo Shakespeara (Gilbert 2004: 38). Roy Jenkins, sám absolvent Oxfordu, neskôr minister vnútra a financií Spojeného kráľovstva, šiesty Predseda Európskej komisie a autor populárneho Churchillovho životopisu vyzdvihuje jeho schopnosť naučiť sa 1200 veršov zo známych *Spevov Starého Ríma* (*Lays of Ancient Rome*) od whigovského politika, historika a básnika Thomasa Babingtona Macaulaya, no neopomína jeho „odolnosť voči latine“ (Jenkins 2017: 19). Clive Pointing však dodáva, že už v Brightone „čítal Herodota v gréckom origináli, rovnako mal rád Vergília, vedel po francúzsky, venoval sa štúdiu Euklida a algebry, ktorú mal rád“ (Pointing 1997: 8-9). Paul Johnson podotýka, že jeho učiteľ v Harrow, reverend J. Welldon (neskorší biskup v Kalkate) len vraštil tvár, keď Churchill citoval latinské alebo grécke výroky, no predsa to len poslúžilo rozvoju jeho angličtiny pod vedením R. Somervella. Churchill sa stal majstrom v precítení a používaní anglického slova. „Slová sa stali verbálnym prúdom, rinúcim sa jeho žilami počas kreovania celej jeho politickej dospelosti“ (Johnson 2009:15). Okrem toho, od jeho 21 rokov mu slúžili aj ako zdroj príjmov. Napísal tisíce novinových a časopiseckých článkov a asi 40 kníh. Jeho *Druhá svetová vojna* má viac než 2,050.000 slov, v porovnaní s rozsiahlym a značne autoritatívnym dielom anglickej historickej a intelektuálnej spisby - *Úpadok a zánik Rímskej ríše* od Edwarda Gibbona je to takmer dvojnásobok (1,100.000 slov). Celkovo Churchill publikoval text objemom medzi 8 až 10 milióna slov (Johnson 2009). Aj keď neskôr napíše, že „dvanásť rokov v škole bolo jeho premárneným a nešťastným obdobím“, ide zjavne o zveličovanie a ako ďalej tvrdí Jonathan Rose, „jeho osobitá literárna potrava nielenže sformovala jeho politické názory, ale urobila ho v rámci britskej politickej hierarchie niečím výnimočným, čo nezapadalo do konvenčných ideologických kategórií“ (Rose 2015:21). Kým jeho politickí súper i zahmlievali oči svojim voličom nepochopiteľnými latinskými citátmi, Churchill bol akýmsi druhom *kultúrneho všežravca*, čo sa v súčasnosti v anglickom prostredí označuje ako „nobrow“. Churchill mohol podľa Dwighta Eisenhowera vytiahnuť ako citát pasáže všetko, od gréckych klasikov až po Káčera Donalda (Rose 2015:21). Avšak iba on, ako jediný z činných členov Dolnej snemovne potom, čo si odsedel svoje v pracovni, osobne viedol pechotu v priamom boji (Johnson 2007: 217). Jeho intelektuálne schopnosti, jazyková úroveň i fyzická príprava rástli pozvoľne, no do závrtných výšin. Ako píše terajší britský premiér, „chlapec, ktorého v Harrow School prezývali krpáňom, jeho výška bola 170 cm a obvod hrudníka asi 79 cm“, tento mladík „porazil zajakávanie, depresie, otrasného otca a stal sa najväčším žijúcim Angličanom“ (Johnson 2015: 3)

Samozrejme, že vyčerpať komplex jazykovej osobnosti nie je možné, je skôr záležitosťou parciálnych charakteristík, ktoré však dokážu vytvoriť jej synergetický model. Ako sa pri štúdiu diela určitého autora text a jeho osobnosť zasadzujú do žánrovej roviny a jeho životného cyklu, tak aj skúmanie politickej a jazykovej osobnosti odráža obdobné postupy. Ak sme pri kreovaní jazykovej osobnosti politika typu W. Churchilla operovali hlavne štúdiom jazykov, literatúry, dejín, v ktorých značne vynikal, nesmieme opomenúť ani divadelnú prípravu – na pomedzí základnej a strednej školy hral v Moliérovej hre *Lekárom proti svojej vôli*, alebo v Aristofanových jazdcoch, neskôr aj iné úlohy. Vedel presne vystihnúť ako verbálnu, tak aj pocitovú stránku svojich prejavov a vystúpení. Je známe, že Churchill mal veľký vzor v politickom profile svojho otca, lorda Randolpha Churchilla. Ako priznáva, v časoch, keď písal svoju autobiografiu *My Early Life*, videl otca „*in a different light from the days when I wrote his biography*“, bol už vo vyššom veku než jeho otec, keď zomrel (Churchill 2012: 42). Lord Randolph urobil samozrejme skvelú kariéru (bol ministrom (sekretárom) pre Indiu a ministrom financií), nedosiahol však na tie najvyššie posty, medzi ktorými kulminuje jednoznačne post ministerského predsedu. Jeho syn o ňom píše, že jeho postavenie v dejinách britskej politiky „nie je možné merať jeho slovami a činmi, ale dojmom, aký jeho osobnosť zanechala na súčasníkov. Ten bol veľmi intenzívny a keby sa okolnosti aj naďalej vyvíjali priaznivo, mohol sa prejaviť aj pri kľúčových udalostiach. Otec bol steslením onej sily, vrtochov i šarmu, ktoré tak často vyžarujú z génia“ (Churchill 1996: 48). Na inom mieste používa takéto slová: „...*He was 'the daring pilot in extremity'. That was his our*“ (Churchill 2012: 42), teda, ak použijeme preklad Zdenka Hrona: „*Byl 'odvážnym lodivodem v mezní situaci'*. Tehdy nadešla jeho chvíle“ (Churchill 1996: 46). Bol schopný exaktne používať kľúčové neexaktné, často abstraktné pojmy. Životopis otca napísal ešte v roku 1906, svoj *My Early Life*, v roku 1930, presne však vedel, že v júni 1940 je Británia v „mezní situaci (*in extremity*)“ a on bol tým „odvážnym lodivodom“ (aj pre Stalina sa na propagačných plagátoch používalo rovnaké prirovnanie – „veľký lodivod“, to jest *velikij kormčij*, 'кормчий'). Povestnú buldočiu povahu a britskú odolnosť nevzťahoval len na seba, ale jasne určil ako a kedy sa musí politik zosobniť s národom. Bolo to napríklad aj 10. júna 1941, kedy vo svojej reči v Dolnej snemovni utužoval duch národa povestnými slovami: „*Briti sú jediným národom na svete, ktorý má rád, keď sa mu hovorí, že veci sa majú tak zle, že už asi nemôžu byť ani horšie*“ (Rattcliffe 2016). A Churchill opäť raz obrovskú silu okamihu zhustí do konceptu hodina – *hour* – „This was their *finest hour*“ – bola to jeho tretia skvelá reč, ktorá sa stala precedenčným textom spoločne s citátmi jeho známych „*Blood, toil, tears and sweat*“ (známe ako *Krv, (drina), pot a slzy*)

alebo „*We shall fight on the beaches...*“ (Budeme bojovať na plážach...). Nie je preto divu, že druhý diel jeho šesťdielnej *Second World War* nesie názov *Their Finest Hour* (1949), hoci dvanásťdielne vydanie dané obdobie popisuje titulmi ako *The Fall of France* a *The Commonwealth Alone*, čo je taktiež pochopiteľné.

Churchill vo svojom rétorickom prejave, cite pre slová a ich používanie, značne vychádzal zo spomínanej divadelnej skúsenosti. Ako sme ukázali vyššie, jazykovú výbavu klasikov vymenil za ľahšie žánre, čo v politických prejavoch fungovalo veľmi spoľahlivo. Jeho rétoriku a politiku formovala aj vtedy populárna kultúra divadelnej melodrámy, ktorú obľuboval od školských liet. Ako tvrdí J. Rose, „spojenie medzi nízkou literatúrou a vysokou politikou je bežnejšie, než sa na prvý pohľad zdá“ (Rose 2015: 7). Rovnako sa domnieva, že Churchillova próza je preniknutá melodramatickými alúziami, ktoré však bežný čitateľ nepostrehne. Melodráma však britskej kultúre dominovala viac než jedno storočie – od Waterloo po Sommu, a to presne takým istým spôsobom ako americkej ľudovej kultúre dominuje žáner westernu v období od Appomatoxu (posledná veľká bitka Americkej občianskej vojny, po ktorej Konfederácia generála Leeho kapitulovala pred vojskami únie generála Granta) až po Ofenzívu Tet (posledná fáza vojny vo Vietname (r. 1968), ktorá viedla k stiahnutiu amerických vojsk). Tieto charakteristiky a historické milníky považujeme pre charakteristiku obdobia z pera J. Rosea za veľmi výstižné, aj keď kulturológovia melodrámy by s tým isto mali určitý problém. Avšak takéto melodramatické ponímanie a vyjadrovanie reality bolo pomerne časté aj u Churchilla a je ho ťažké odlúčiť od jeho politického odkazu. Aj on dokázal meniť príslušnosť k politickej strane a narábať s obsahom svojej rétoriky. Ostatky melodramatickej ideológie v ňom však nachádzame – táto ideológia je pomerne liberálna a konfrontačná s niečím zaužívaným, vo vzťahu k britskému prostrediu konzervatívnym – zeman sa v nej vzpiera vysokému šľachticovi, robotníci kapitalistom, námorníci vzdorujú svojim dôstojníkom, vzbúrenci sa postavili tyranom, počestné dámy sa stavajú na odpor sexuálnym dravcom, a nakoniec (najobľúbenejší motív) – nevinní muži sú uväznení, aby boli v poslednej chvíli prepustení. Hrdina, a to nachádzame aj Churchillovom vyjadrovaní, sa nikdy nevzdáva (*never surrenders*), odpúšťa nepriateľov, ktorých porazil a k pokoreným sa správa čestne a šľachetne ako ku každému. Presne, ako to sformuloval v roku 1930 vo svojom životopise, aj keď v trochu iných súvislostiach, no s rozhodnosťou a bezohľadnosťou jemu vlastnými „...považoval som za rozumné poraziť Írov a potom im udeliť autonómiu (*Home Rule*); Nemcov vyhľadať a potom ich krajinu postaviť na nohy; Generálny štrajk najprv potlačiť a až potom splniť požiadavky baníkov. Neustále ma za tento názor napádajú, lebo len málokto sa riadi takýmito princípmi. Raz ma požiadali,

aby som vymyslel nadpis na nejaký pamätník vo Francúzsku. Napísal som – *“Vo vojne: rozhodnosť. Po porážke – odpor. Po víťazstve – veľkodušnosť. V mieri – dobrá vôľa”* (Churchill 2012: 300-301). P. Johnson to považuje celkovo za maximu Churchillovho života. Aj sám sa považoval za človeka, ktorý nedokázal dlho nenávidieť („*not a good hater*“), pričom cituje jeho slová – „Keď prišlo víťazstvo, prestal som nenávidieť Nemecko“, práve vtedy zarezonovalo jeho rezolútne *„Po víťazstve – veľkodušnosť (magnanimity). V mieri – dobrá vôľa (good will)“* (Johnson 2007: 223). Aj keď bol Churchill bezpochyby tvrdým a pragmatickým politikom, vedel uznať kedy je po boji, za čím nastupuje obdobie „veľkodušnosti“ a dobrej vôle. Aj svojich literárnych hrdinov obdarúval podobnými vlastnosťami, stotožňoval sa s nimi autobiograficky. Prejavilo sa to hlavne v jeho románe Savrola (1900), ktorý začal písať ako dvadsaťdvaročný a s vervou jemu vlastnou tristoštyridsať stranovú prácu o rok dokončil. Kniha má pomerne dynamický dej, no samotné postavy pôsobia podľa François Bédaridu pomerne umelo – pričom sa to dá vysvetliť tým, že „z väčšej časti sa v knihe odráža duševné rozpoloženie samotného autora, veď v tejto politickej melodráme (!) sa veľmi úzko preplietla avantúra s ambíciami, život so smrťou, moc s láskou, tvoriac prenikavú zmes snov a akcie (Bedarida 2011: 52).

We are all worms. But I do believe I am a glow-worm.

Nemyslíme, si, že narušíme snahu o čo najexaktnejšie podanie nášho materiálu tým, že na charakteristiku osobnostných a z veľkej časti aj politických čŕt nami skúmaných jazykových osobností použijeme pomerne sarkastické a odľahčené, o to však pravdivejšie konštatovanie W. Churchilla. Ten si pri jednej večery v roku 1906 povzdychol a zašeptal Lady Violete Asquith, dcére budúceho britského premiér ministra H. H. Asquitha – „Všetci sme červy. Ja však verím, že som svetielkujúci červ“ (Langworth 2008: 529). Nami skúmané jazykové osobnosti vykazujú značné črty egocentizmu, nevyhnutného pre pôsobenie v intelektuálnej, resp. spoločensko-politickej oblasti, v ktorej jednoznačne dominuje voluntaristická osobnosť. Tieto črty boli pretavené aj do ich prejavu jazykovej osobnosti. V interakčnej oblasti s okolím dokázali byť verbálne vynachádzavi ako vo vzťahu k svojim politickým spojencom, protivníkom, tak i k samoprezentácii. Typickým príkladom je Lev Trockij alebo Aleksander Kerenskij. Kerenskij, otec ktorého prakticky gymnaziálne vyšľachtil syna svojho inšpektorského kolegu Il'ju Ul'janova, Vladimíra, sa stal človekom okamihu v roku 1917 po udalostiach, ktoré vošli do dejín ako Februárová revolúcia. Jeho pozíciu opisuje Vasilij Vitalievič Šuľgin, ktorý o chaose

oných dní napísal: „Nevedeli sme čo si počať, miestami sme ostávali úplne bezmocní. Ako poslúchať jeden druhého, ako sa podriaďiť, koho, prečo, kvôli čomu a proti komu, kto sa stane členom novej vlády, kto? No nikto! Lámalí sme kópie, sami sme sa zbavovali zdravého úsudku a aj celej krajiny sme zatemnili mozog mýtami o kadejakých geniálnych ľuďoch, pričom existenciou chabej verejnej dôvery, dôvery spoločnosti, ktorá v skutočnosti ani neexistuje. Kerenskij áno. On musí byť vo vláde. On je najaktívnejší, jeho jediného počúvajú, k tomu je aj talentovaný herec, ktorého talent je živý energiou publika (Šulgin 1926: 35).

Situácia sama vytvorila vodcu, ktorý mal vyjadrovať očakávania ľudu. V svojej „*Istorii ruskoj smuty*“ generál Denikin, bývalý vrchný veliteľ bielej armády, konkrétne o 27. marci hovorí: „V tento rozhodujúci moment vodcov nebolo, existoval iba živel. V jeho hroznej riave nebolo vidieť žiaden cieľ, žiaden plán, žiadne heslá“ (Denikin 1991: 35). Aj Trockij priznáva, že revolúcia ešte nedisponovala svojimi vlastnými rituálmi, ulica bola ešte plná dymu, masy sa ešte nenaučili spievať po novom, zasadnutia plynuli bez akéhokoľvek poriadku, boli bezbrehé ako rieka v polovodí, Soviet sa dusil svojim vlastným entuziazmom. Revolúcia je už mocná, no ešte *naivná detskou naivitou* (Trockij 1997: 172).

Kerenskij je príkladom toho, že ani nie tak oficiálne politické funkcie, ale vypracovaný koncept verejnej činnosti, jej „image“, čo je vlastne taktiež obraz osobnosti, sú zárukou úspechu v revolučnej atmosfére. Práve verbálny „image“ – obraz, koncept osobnosti, je tým, čo dokáže vyrobiť jazyk myslením, kognitívnymi schopnosťami alebo úmyslami producentov takéhoto konceptu. Nikolaj Svanidze v Historickej kronike s nadšením poskytuje takýto text: „*Rok 1917 bol najstrašnejším rokom dvadsiateho storočia v histórii Ruska, ba aj celého sveta. Dve ruské revolúcie, z ktorých prvá urobila Rusko na deväť mesiacov demokratickým a druhá na trištvrte storočia bolševickým. Cárova abdikácia, Dočasná vláda, príchod z emigrácie Lenina a Trockého, alebo Trockého a Lenina. A človek, ktorý mohol zvrátiť chod udalostí, no nezvrátil, – Aleksandr Fiodorovič Kerenskij*“ (Svanidze 2007: 90).

Oficiálne posty Kerenského nevystihujú jeho status, ktorý požíval v oných dňoch: od marca do apríla bol ministrom spravodlivosti, od mája do augusta ministrom vojny a námorníctva, od ôsmeho júla premiérom a od 30. augusta aj povestným vrchným veliteľom. Oveľa väčšiu váhu, ako sa postupne ukázalo, mali jeho verbálne charakteristiky, ktoré sa objavovali v tlači, pochádzali z pier významných intelektuálov, alebo sa zachovali v spomienkach účastníkov oných udalostí: R. H. Bruce Lockhart hovoril o Kerenskom ako o „jedinom, kto má v ministerskej rade nejakú moc“ (Filosofov 1917: 18), George Buchanan ako o „najvplyvnejšom mužovi vo

vláde“, V. M. Zenzinov ako o „ozajstnom premiérovi“, Zinaida Gippius (1929: 116) ako o „najvplyvnejšom ministrovi“ a Arthur Ransom ako o „najvplyvnejšom ministrovi“. D. V. Filosofov nazýva Kerenského „symbolom slobodného Ruska“, „prorokom a hrdinom ruskej revolúcie“ (Filosofov 1917: 19), P. N. Miľukov aj francúzsky socialista Albert Thomas sa zmieňujú, že Kerenskij sám hodnotil svoje postavenie v rámci vlády ako „*specialnoje*“ (Miľukov 1955: 272; Abraham 1987: 157).

Z ďalších spomienok môžeme Kerenského ponímať ako „najpopulárnejšieho muža v meste“ (Sokoloff 1956: 7), „jediného človeka spomedzi všetkých, ktorý sa rozdával úplne...“, „nepostrádateľný Kerenskij posledných dní cárizmu“, „všadeprítomný“ (*vezdesuščij čelovek*) februárových a marcových dní (Suchanov 1991: 69), „zosobnenie koaličných a živých síl národa“, „národná osobnosť“, ktorej ideály sú nestranické, ale nadstranícke (Cereteli 1963: 123-124), človek, ktorý prepožičal svoje meno Sovietsu (Sobolev 1993: 19), „skutočný syn revolúcie“ (*pravorožd'onnyj syn revolucii* – charakteristika F. A. Stepuna Figes - Kolonitski 1999: 80). Vo všeobecnom radostnom opojení revolúciou Rusi v Petrohrade čoraz častejšie vyzdvihovali do popredia typickú kategóriu „*sobornosti*“, ktorá vtedy dominovala nad straníckosťou (*partijnost*) – „Chvála Bohu, - poznamenala si Tatiana Gippius, že *sobornost* víťazí nad straníckosťou“ (Figes 1997: 352).

Kerenskij sám vytváral svoj vlastný koncept, veľmi citlivo nadväzujúcu na ruskú mentálnosť, na mentálnosť ruskej masy, vtedy zväčša ozbrojenej. V bahnitej a nepriehľadnej pôde revolúcie bolo aj pár oporných bodov, po ktorých sa dalo chodiť, píše Šul'gin. Na týchto „*kočkach opory*“ (akési oporné hrbole) sa vôbec nedalo stáť, no bolo po nich možné prebehnúť – išlo o tie revolučné kontakty, ktorými Kerenskij disponoval: boli to ľudia, často napojení na určité organizácie, ktoré medzi sebou neboli často prepojené, no ktoré akceptovali jeho autoritu. Práve preto v prvých revolučných dňoch (okrem jeho osobných kvalít a nesporne jeho prvotriednych hereckých schopností) Kerenskij zohral takú dôležitú úlohu: „... boli ľudia, ktorí ho počúvali... no to si žiada isté vysvetlenie: chcem povedať, že to boli ozbrojení ľudia, ktorí ho počúvali. Pretože počas revolúcie sú ľuďmi len tí, ktorí držia v rukách flintu. Ostatní – to sú len bedári, prach, po ktorom stúpajú tí flintovníci (*vinovocnyje*)“ (Šul'gin 1990: 449-450). To je však len jedna strana mince. V roľníckom prostredí, v povedomí ktorého žil koncept „*borca za svobodu*“, sčasti v tomto období podporovaný masívnymi prúdmi nelegálnej literatúry, ktoré v hagiografickom žánri, prostredníctvom legend, historiek, slovných spojení a pamfletov oslavoval Pugačova, Razina, dekabristov, ale aj individuálnych teroristov od Nečajeva až po eserov, taktiež zohrával svoju veľkú úlohu. Eserovskí teroristi sa stávali martýrmi a to si dovoľovali poznamenávať aj de facto tí, ktorí im navliekali slučku na krk.

Záver

Uchopenie jazykovej osobnosti na základe produkcie jej textov, na základe jej slovesného prejavu, zameranosti rétoriky a tvarovania obrazu vlastnej politickej osobnosti je pomerne širokospektrálnym problémom. Nemôže sa zredukovať na štrukturálnu charakteristiku idiolektu danej osobnosti. Pojem jazykovej osobnosti patrí do oblasti interdisciplinárnych problémov, jej popis a výskum je motivovaný rôznymi faktormi, výraznú zložku tvorí prienik, resp. presah do psychologickkej, alebo lepšie povedané do sociálno-psychologickej roviny. Preto je veľmi dôležité získať čo najviac informácií o formovaní sa danej osobnosti a jej rečového prejavu, zautomatizovaných rečových stereotypov, podmienených i nepodmienených konceptov už od detských čias, kedy prichádza do kontaktu s informáciou toho najrôznejšieho druhu, najlepšie, intelektuálneho charakteru. Nie je možné nedoceniť ani motivačnú stránku formovania a prejavu jazykovej osobnosti. Z historických, politických osobností sa takmer každá pasuje do role povestného churchillovského „luminiscenčného červíka“. Ich charakter a jazykový prejav vyvierajú z im vlastnej textovej tvorby, rétoriky, ale aj „veľavravného mlčania“ či pomerne neotesaného, no veľmi logického až mrazivého verbálneho prejavu, ako tomu bolo, napríklad, u Stalina. Ten nebol žiadnym veľkým rétorom, toto prvenstvo patrilo v revolučnom panteóne Trockému, no ako v predslove k svojej práci píše M. Vajskopf, sám „sa raz dokonca nazval spisovateľom“, hoci ruština nebola jeho rodným jazykom a jeho publicistika nepreukazovala žiaden výrazný literárny talent. Veď stalinský štýl „vyzerá primitívnym ešte aj v porovnaní s celoboľševickým volapükom. Ako odpoveď na podobné poznámky si musím sám odpovedať, že práve štýl, jazyk ako taký, bol tým bezprostredným nástrojom jeho vzostupu k moci, a ktorý následne mal ten kolosálny efekt, príčiny ktorého si zasluhujú výskum. Nie náhodou Stalin jednu zo svojich posledných prác venoval jazyku – ako keby na znak vďaky za jeho verné služby“ (Vajskopf 2001: 384). Aj Leonid Maksimenkov veľmi presne poznamenáva, že „Stalin bol ako politik predovšetkým redaktorom textu, ktorý bol v štádiu prípravy na korektúry. Jeho rozhodnutia sú druhotné vo vzťahu k východiskovému dokumentu. Ruskú politickú kultúru prijímal prostredníctvom a skrz písaný text. Obrúsenie tohto textu z neho činilo sovietsky dokument“ (Maksimenkov 1997: 3). Na druhej strane Churchill už ako dvadsaťročný sformuloval v úvode neuverejnenej úvahy *The Scaffolding of Rhetoric* (1897) nenahraditeľnosť slovesného umenia rétoriky: „Ani jeden z talentov, ktoré človek dostal do vienka, nie je taký cenný ako dar rečníckeho umenia (*the gift of oratory*). Ten, kto ním bol obdarený získal moc, ktorá trvalejšia než sila veľkého kráľa. Taký človek sa stáva vo svete nezávislým“ (Churchill 1897).

U tohto autora sa rétorické majstrovstvo snúbilo s vysokým majstrovstvom ovládania písaného textu, ktorý nám holistickým prístupom vytvára zložitú, no jedinečnú jazykovú osobnosť človeka, spisovateľa, verejne činného predstaviteľa v prvom rade.

Literatúra

- BEDARIDA, F. (2011): *Čerčil*. Moskva: Molodaja gvardija.
- DENIKIN, A. I. (1991): Očerki ruskoi smuty. T. I. Krušenie vlasti i armii (Fevraľ – sentjabr 1917 g.). Pariž 1921, reprint, Moskva: Nauka.
- FIGES, O.; KOLONITSKI, B. (1999): *Interpreting the Russian Revolution. The Language and Symbols of 1917*. New Haven and London: Yale University Press.
- FIGES, O. (1997): *A People's tragedy. The Russian Revolution*. London: Pimlico edition.
- FILOSOFOV, D. (1917): Novyj stroj. *Sovremennaja illiustracija*, 3: 18.
- GILBERT, M. (2000): *Churchill: A Life*. London: Pimlico edition. Random House.
- GILBERT, M. (2004): *Churchill. Život*. Brno: BB/art s.r.o.
- GILBERT, M. (2018): *Čerčil: Biografija*. Moskva: KoLibri, Azbuka-Attikus.
- GIPPIUS, Z. (1929): *Siňaja kniga*. Beograd: Tip. Radenkoviča.
- GUZI, Ľ. (2017): Téma „impéria“ a „imperiálnych symbolov“ v súčasnom jazykovom prostredí (s dôrazom na ruský kultúrny areál). In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie II*. Bratislava: EKONÓM, s. 243-256.
- GUZI, Ľ. (2018): Veľká jazyková revolúcia 1917-1918. Nový poriadok – nový jazyk. Analýza po 100 rokoch. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie III*. Bratislava: Ekonóm, s. 193-206.
- GUZI, Ľ. (2019): Historicko-politická udalosť – problematika jej interpretácie, odrazu v pamäti a jazyku. (Na materiáli percepcie udalostí roku 1917 v prostredí študentov vysokoškolskej rusistiky). In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie IV*. Bratislava: Ekonóm, s. 103-115.
- CHURANOVA, L. A. (2017): Tipologija jazykovoj ličnosti v otečestvennoj i zarubežnoj lingvistike. In: *Vestnik Vjatskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologičeskije nauki*, 5: 75-80.
- CHURCHILL, W. S. (1897): *The Scaffolding of Rhetoric*. <<https://colloquydowneast.org/wp->

- content/uploads/2018/04/THE_SCAFFOLDING_OF_RHETORIC.pdf > [15. 9. 2021].
- CHURCHILL, W. S. (1996): *Mé životní začátky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- CHURCHILL, W. S. (2012): *My Early Life*. London: Eland Publishing Limited.
- CHURCHILL, W. S. (1900): *Savrola. A Tale of the Revolution in Laurania*. New York, London, Bombay: Longman, Green, and CO.
- IVANCOVA, Je. V. (2010): O termine „jazykovaja ličnost“: Istoki, problemy, perspektivy ispol'zovanija. In: *Filologija. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, 12(4): 24–32.
- IVANSKIĬ, A. (1964): *Molodoj Lenin. Povest' v dokumentach i memuarach*. Moskva: Izd-vo političeskoj lit-ry.
- JENKINS, R. (2017): *Churchill*. London: Pan books, Pan Macmillan.
- JEREMEJEVA, O. A. (1991): O poňatii „jazykovaja ličnost“. In: *Lingvistika: vzaimodejstvije koncepcij i paradigm*, 1(2): 434–435.
- JOHNSON, P. (2007): *Heroes. From Alexander the Great and Julius Caesar to Churchill and de Gaulle*. LONDON: HarperCollins Publishers.
- JOHNSON, P. (2009): *Churchill*. London: Penguin Books Ltd.
- JOHNSON, B. (2015): *The Churchill Factor. How one man made history*. London: Hodder & Stoughton.
- LANGWORTH, R. M. (2008): *Churchill by Himself. The Definitive Collection of Quotations*. New York: Public Affairs, London: Ebury Press.
- MAKSIMENKOV, L. (1997): *Sumbur vmesto muzyki: Stalinskaja kul'turnaja revolucija 1936-1938*. Moskva: Juridičeskaja kniga, Izdatel'stvo „ČeRo“.
- MIL'UKOV, P. N. (1955): *Vospominanija (1859-1917)*. New York: Izdatel'stvo imeni Čechova.
- NEROZNAK, V. P. (1996): Lingvističeskaja personologija: k opredeleniju statusa discipliny. In: *Jazyk. Poetika. Perevod*. Moskva, s. 112–116.
- NIKITINA, N. Je. Jazykovaja ličnost: problemy osoznanija jejo suščnosti i sovremennaja lingvističeskaja interpretacija. In: *Vesci BDU. Seryja 1. Pedagogika. Psichologija. Filalogija*, 84(2): 34–37.
- POINTING, C. (1997): *Churchill*. Brno: BB/art s.r.o.
- RATTCLIFE, S., ed., (2016): *Oxford Essential Quotations*. Oxford University Press. <<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191826719.001.0001/q-oro-ed4-00002969>> [14. 9. 2021].
- ROSE, J. (2015): *The Literary Churchill. Author, Reader, Actor*. New Haven, London: Yale University Press.
- ROSE, N. (1995): *Churchill. Nepoddajný život*. Bratislava: Agentúra Cesty.

- SEDYCH, A. P. (2012): Jazykovaja ličnost' v nauke. In: *Vestnik BGTU im. V. G. Šuchova*, No 3, s. 204-206.
- SERVICE, R (2002): *Lenin: A Biography*. Macmillan, London 2000. Ruská verzia: Lenin. Pervod s anglijskogo G. I. Levitan. OOO Popurri, Minsk 2002.
- ŠUEGIN, V. V. (1926): *Dni*. Leningrad: Priboj.
- SVANIDZE, M. S. (2007): *Istoričeskije chroniki s Nikolajem Svanidze: V 2 kn. 1. 1913 – 1933*. Moskva: Amfora.
- SOKOLOFF, B. (1956): *The White nights: Pages from a Russian Doctor's notebook*. London: Devin-Adair.
- SOBOLEV, G.I. (1993): Aleksandr Fiodorovič Kerenskij. In: SOBOLEV, G.I. (ed.): *Lubov i nenavist' revolucii*. Čeboksary: Čuvašskij universitet.
- SUCHANOV, N. N. (1991): *Zapiski o revolucii*. T.1. Moskva: Respublika.
- ŠUEGIN, V. V. (1990): *Gody. Dni. 1920*. Moskva: Novosti.
- TROCKIJ, L. D. (1997): *Istorija russkoj istorii. T.1, T. 2 (2/1, 2/2)*. Moskva: Terra, Respublika.
- VAJSKOPF, M. (2001): *Pisatel' Stalin*. Moskva Novoje literaturnoje obozrenije.

Kontakt:

prof. PhDr. Ľubomír Guzi, PhD.

Inštitút rusistiky

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

E-mail Address: lubomir.guzi@unipo.sk

Institute of Russian Studies

Faculty of Arts

University of Prešov

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2395-2875>